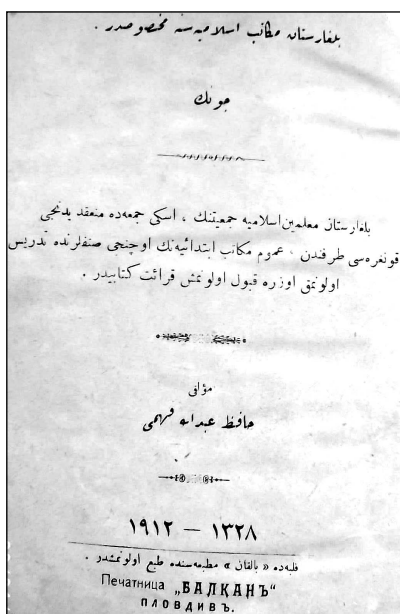

ЕДИН ВЕК ОТ ИЗДАВАНЕТО НА УЧЕБНИК ПО ОСМАНСКИ ЕЗИК В БЪЛГАРИЯ

Владислав Ропев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Независимо от обстоятелствата, регионално или световнозначими, образованието винаги остава едно кътче от човешкото развитие, което предлага своята полезност за търсещия ум. За да се сдобие обаче образованието с епитета „полезно“, трябва да се вземат под внимание усилията както на ученика, така и на преподавателя педагог.

Преди 100 години учебниците по чужд език в България намират своето приложение в училища, където се изучават предимно европейски езици. Преподаването на други езици е изключително ограничено и не се свежда до масовите училища, а по-скоро до частни уроци от хора, които са имали шанса да пътуват извън пределите на Стария континент и да изучат съответния език или да донесат помагало или учебник-граматика по него.

В търсене на учебник по арабски език, издаден в България преди точно век не се на-

тъкнах на желанието от мен резултат. За сметка на това по време на проучването попаднах на интересен учебник-читанка по османски език, отпечатан на арабски. В действителност, арабската азбука стои в основата на османската, но има и модификации, които са общи с персийската писменост. Печатането на книги, свързани с изучаване на османски и впоследствие на турски език, от началото на XX век се извършва предимно в два български града – Шумен и Пловдив. През 1907 г. в Шумен за първи път през изминалото столетие в България е издадено от местна печатница книжно издание на османски език. Така се поставя началото на едно усърдно поне до 1944 г. издаване на учебни материали и книги на турски и османски език, предназначени за целите на образованието в различни

сфери. За сведение в справочник, в който е отделено място и на книги, издавани на турски и османски език в границите на България, са посочени 328 заглавия в немалък тираж. Като доказателство за огромната производителност на една от шуменските печатници („Тераки“) е достатъчно да се спомене, че в периода до 1944 г. тя има над 100 печатни издания. Това може да бъде свързано и с откриването на духовното мюсюлманско училище „Нювваб“ в Шумен през 1922/1923 г. (днес известно като Средно образователно духовно училище „Нювваб“), което означава „човек, който раздава правосъдие“. Голяма част от издадените книги и учебници са за нуждите на част от училищата, където се изучават и възпитават наред с общочовешките и мюсюлмански ценности.

През въпросната 1912 г. в България броят на книгите за и на османски език не е много голям (в справочник от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ за периода до 1944 г. са записани по-малко от 15 заглавия). Струва си да се спомене „Българска география“ за III и IV клас, „Българска история“, „Гражданско учение“ и „Децата на героите“, защото това, което свързва всички изброени заглавия, е, че са отпечатани в Пловдив в печатница „Балкан“, а една част от споменатите книги са предназначени за мюсюлманските училища.

За целта на настоящото проучване бе консултиран репертоарът „български книги“ и каталозите на Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ и Централната библиотека на БАН. Оказа се, че учебник по османски език от 1912 г. е издаден от гореспоменатата печатница и планиран за българските мюсюлмански училища. Учебникът носи обстоятелственото заглавие „Книга за четене, предназначена за българските мюсюлмански училища“⁽¹⁾ за трети клас, одобрена от Седми конгрес на Обществото на мюсюлманските учители в България – Ескиджумая, и авторът на това образователно пособие е изтъкнатият в своето време учен хафъз⁽²⁾ Абдуллах Фехми. Езикът, на който е написана книгата, е османски, като синтаксисът на изреченията съответства до голяма степен на съвременния турски език. Книгата се състои от 69 страници, в които се съдържат кратки разкази и стихотворения в нравственопоучителен дух. Броят на стихотворенията е 11, а на кратките истории – 46. Става ясно, че в публикуваните материали се залага на показването на добродетелите, както и, разбира се, на разобличаване на злото.

За онагледяване на характера и типа на учебния материал, публикуван в книгата за четене, ще се представят два от включените разкази. Първият носи заглавието „Врабчетата и чучулигата“ (с. 3). Краткият разказ е за това, как един селянин посял нахут на една от нивите си. За негова беда врабчета прииждали на ята и кълвели от засаденото, затова той решил да премахне тези вредители. За целта направил капан, но за беда и една чучулига попаднала в клопката. Чучулигата се примолила на селянина да я пусне, но той ѝ отвърнал: „Щом не си

вредител, защо тогава си заедно с тези разбойници?“. Както става ясно, селянинът не иска усилията му да отидат на вятъра и желае да накаже пакостливите врабчета. В случая е важен и текстът, който има за цел да научи третокласниците да четат правилно.

Вторият разказ „До воденицата“ (с. 8) предава молбата и разговора на един воденичар с малка река, която накратко описва своята „работа“: как се спуска от високото колело на воденицата и как после се образува пяната. При вглеждане в краткия разказ отново откриваме мотива за труда. Посланието е ясно: насърчаване на малките деца да разчитат на положените от тях усилия, които рано или късно ще бъдат възнаградени.

В заключение ще обобщя, че представеният учебника на османски език от 1912 г. е доста интересна част от историята на образователната система на българските мюсюлмански училища преди един век. Той ни дава картина за това, на какъв тип учебници са разчитали учителите при преподаването на своите уроци. В моя случай читанката за трети клас е имала за цел да подготви учениците не само за по-горните класове, но и да им вдъхне част от общочовешките добродетели, без които не може да съществуваме смислено и рационално.

БЕЛЕЖКИ

1. Благодаря на моите колеги Бекир Фахри и Стоян Шиваров, които ми съдействаха да реализирам успешно този материал.
2. Пазител на Корана, който знае наизуст цялата свещена книга на мюсюлманите.

ONE CENTURY SINCE THE PUBLISHING OF AN OTTOMAN TURKISH LANGUAGE TEXTBOOK IN BULGARIA

Vladislav Ropev

✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“
49, Dondukov str. bl. 3
Kyustendil, Bulgaria
Tel.: +359 896 254542
E-mail: vladislavropev@gmail.com